

V

Jornades d'arqueologia de les Illes Balears

Consell de
Mallorca

■ Vicepresidència de
Cultura, Patrimoni i Esports

Col·legi Oficial de Doctors
i Llicenciats en Filosofia i Lletres
i en Ciències de les Illes Balears
Secció d'Arqueologia

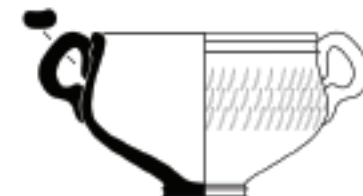
EDICIONS DOCUMENTA BALEAR

V Jornades d'arqueologia de les Illes Balears

V

Jornades d'arqueologia de les Illes Balears

V Jornades d'Arqueologia de les Illes Balears

(Palma, 28 a 30 de setembre, 2012)

2013

Consell de
Mallorca

Vicepresidència de
Cultura, Patrimoni i Esports

EDICIONS **DOCUMENTA** BALEAR

Col·legi Oficial de Doctors
i Llicenciats en Filosofia i Lletres
i en Ciències de les Illes Balears
Secció d'Arqueologia

Coordinació:

Mateu Riera Rullan i Jaume Cardell Perelló

Edita:

Edicions Documenta Balear

ISBN:

978-84-154327-6-0

Dipòsit legal

D.L. PM-1126-2013

Jornades d'Arqueologia de les Illes Balears

V Jornades d'Arqueologia de les Illes Balears (Palma, 28 a 30 de setembre, 2012) / [Coordinació Mateu Riera Rullan i Jaume Cardell Perelló]- 360 p. ; 21x21 cm.
ISBN 978-84-154327-6-0

Mateu Riera Rullan i Jaume Cardell

1. Arqueologia – Mallorca – Congressos
902(460.32)

SUMARI

REDESCOBRINT CAP DE BARBARIA II (FORMENTERA). RESULTATS DE LA 6ª CAMPANYA D'EXCAVACIONS ARQUEOLÒGIQUES.....	15	SES PAÏSSES DE LILLIU: CONSOLIDACIÓ I EXCAVACIÓ ARQUEOLÒGIQUES 50 ANYS DESPRÉS.....	89
Pau Sureda, Maria Bofill, Edgard Camarós, Marián Cueto, Xavier Gonzalo, Dioscórides Marín, Alba Masclans, Adriana Molina, Esteban Álvarez		Bernat Burgaya, Jordi Hernández-Gash, Margalida Munar, Antoni Puig	
PRODUCCIÓ CERÀMICA A LES PITIÜSES A INICIS DEL II MIL·LENI BC: LA COVA DES RIUETS (FORMENTERA).....	25	14ª CAMPANYA D'EXCAVACIONS A SON FORNÉS (MONTUÏRI, ANY 2011): EL SANTUARI 2.....	101
Ricard Marlasca Martín, Josep M. López Garí, Màrius Vendrell, Lorena Merino		Paula M. Amengual, Albert Forés Gómez, Lara Gelabert Batllori, Sylvia Gili, Jordi Hernández-Gasch, Vicente Lull, Rafael Micó, Cristina Rihuete, Roberto Risch	
L'EXPLOTACIÓ DELS RECURSOS ANIMALS A LES PITIÜSES A INICIS DEL SEGON MIL·LENNI CAL BC: UN TRET DIFERENCIAL?.....	35	EL SANTUARIO DE CALESCOVES (ALAIOR, MENORCA): LA COVA DELS JURATS O ESSLÉSIA.....	109
Josep Maria López Gari, Ricard Marlasca Martín, Miguel McMinn Grivé, Damià Ramis Bernad		Margarita Orfila, Giulia Baratta, Marc Mayer	
ES BARRANC DE SA TRAMUNTANA, UN YACIMIENTO PREHISTÓRICO EN LA COSTA NORTE DE MENORCA.....	43	ESTUDIO DE LAS ÁNFORAS DE LA ÁFRICA BIZACENA LOCALIZADAS EN EL FONDO SUBACUÁTICO DEL PUERTO DE SANITJA (MENORCA).....	119
María Isidro, Fernando Contreras		Fernando Contreras Rodrigo, Antonio J. Talavera Montes, Pere Massó Bachpol	
RESULTATS PRELIMINARS DEL PROJECTE ENTRE ILLES: EL CAS DELS JACIMENTS DE SA FERRADURA (MANACOR) I CALA MORELL (CIUTADELLA).....	51	ESTUDIO DE LOS MATERIALES PROCEDENTES DE LA NECRÓPOLIS ALTO IMPERIAL DE CAN CORRÓ O DEL MATADERO, DE POLLENTIA (ALCUDIA, MALLORCA).....	127
Montserrat Anglada, Antoni Ferrer, Damià Ramis, Magdalena Salas		Francisca Cardona López, Sebastià Munar Llabrés, Margarita Orfila Pons, Antonio Arribas Palau †	
LOS ASENTAMIENTOS COSTEROS DE MENORCA: EL CASO DE ES CASTELLET (CALESCOVES, ALAIOR).....	59	LA TROBALLA D'UNA ÀREA DE NECRÒPOLIS ROMANA AL SUBSÒL DE LES ANTIGUES CASES DE CAN RAMIS A ALCÚDIA.....	135
Elena Sánchez López, Mario Gutiérrez Rodríguez, Margarita Orfila Pons		Miquel Àngel Sastre Vanrell, Francisca Cardona López	
CONTAMINACIONS DEGUDES A L'ENTERRAMENT I LA GESTIÓ DE CERÀMIQUES PREHISTÒRIQUES DE MALLORCA (c. 1750-50 aC).....	69	UN MODEL 3D PER A LA CIUTAT ROMANA DE POLLENTIA: ARQUITECTURA, TOPOGRAFIA I GEOGRAFIA.....	143
Daniel Albero Santacreu		Bartomeu Vallori Márquez, Miguel Àngel Cau Ontiveros	
ANÁLISIS ESTRATIGRÁFICO DE LA INTERVENCIÓN ARQUEOLÓGICA EN LA NAVETA ALEMANY 2010-2011.....	79	EL JACIMENT ROMÀ DE SON ESPASES: L'ORGANITZACIÓ DE LES ESTRUCTURES.....	149
Maria Calderón, Emmanuelle Gloaguen, Daniel Albero, Emili Garcia, Manuel Calvo		M. M. Estarellas Ordinas, J. Merino Santisteban, F. Torres Orell	

LA CERÀMICA DELS HORITZONS FUNDACIONALS DEL LLOC ITÀLIC DE SON ESPASES, PALMA (MALLORCA).....	155	PRIMAVERA DE 1230: ANDALUSINS REFUGIATS A LA SERRA DE LLEVANT (MALLORCA).....	229
Albert López Mullor, Albert Martín Menéndez, Maria Magdalena Estarellas, Josep Merino, Francisca Torres		Miquel Barceló, Helena Kirchner, Mateu Riera Rullan	
ELS PRIMERS ROMANS DE PALMA.....	167	L'ENTORN ARQUEOLÒGIC D'ALMALLUTX, UNA PROJECCIÓ A ESCALA DE LA SEQUÈNCIA D'OCUPACIÓ HUMANA DE L'ILLA DE MALLORCA. PRESENTACIÓ I PERSPECTIVES DE FUTUR.....	241
Francisca Torres Orell, Francisca Cardona López		Jaume Deyà Miró, Pablo Galera Pérez	
LA PRODUCCIÓN DE VINO EN LA ZONA CENTRAL DE IBIZA DURANTE LA ANTIGÜEDAD.....	173	L'ALQUERIA ISLÀMICA DE TORREPETXINA (CIUTADELLA, MENORCA).....	249
Juan José Marí Casanova, Glenda Graziani Echávarri		Helena Kirchner	
LA VIL·LA ROMANA DE SON SARD. DADES PRELIMINARS DE LES INTERVENCIONS ARQUEOLÒGIQUES SUBSIDIÀRIES DE LES OBRES DE MILLORA DE LES CARRETERES MA-4032 I MA-4034 DE SON SERVERA-MALLORCA.....	181	ESTUDI DE LES CERÀMIQUES ISLÀMIQUES TROBADES A L'ESTACIÓ ARQUEOLÒGICA DE CORNIA (Maó, Menorca).....	255
Beatriz Palomar Puebla, Francisca Cardona López, Sebastià Munar Llabrés		Luis Plantalamor Massanet, Jaume Sastre Moll	
APROXIMACIÓN AL ESTUDIO DE LA CIUDAD ROMANA DE SANISERA (SANITJA – MENORCA).....	189	INTERVENCIÓN ARQUEOLÓGICA SUBACUÁTICA EN EL PECIO DE BOTAFOCH, SUBSIDIARIA DEL PROYECTO DE EXPLANA Y MUELLES COMERCIALES AL ABRIGO DEL DIQUE BOTAFOCH EN EL PUERTO DE EIVISSA (FASE DESROLLADA ENTRE EL 15 DE NOVIEMBRE DE 2011 Y EL 20 DE ENERO DE 2012).....	267
Cristina Bravo Asensio, Fernando Contreras Rodrigo		Sebastià Munar Llabrés, Josué Mata Mora	
CERÁMICA DE LA ANTIGÜEDAD TARDÍA DE LA CIUDAD ROMANA DE SANISERA (PORT DE SANITJA, MENORCA).....	199	ARQUEOLOGIA CONCENTRACIONÀRIA A MALLORCA: EL CAMPAMENT DELS SOLDATS.....	275
Tatiana Valente, Fernando Contreras		Antoni Puig Palerm, Tomàs Suau Mayol	
ESTUDIO BIOARQUEOLÓGICO DE LAS NECRÓPOLIS DE SANISERA (SANITJA –MENORCA).....	205	RESULTADOS PRELIMINARES DE LA INTERVENCIÓN ARQUEOLOGÍA REALIZADA EN LA CASA DE CULTURA, CALLE RAMON LLULL Nº 3 DE PALMA (ISLA DE MALLORCA).....	283
Georgina Pacheco, Carmen Olivares, Jo Hurts, Fernando Contreras		María José Rivas Antequera, Mateu Riera Rullan, Damià Ramis Bernad	
GESTES, RITUALS FUNERARIS I ANÀLISI ANTROPOLÒGICA DELS ENTERRAMENTS DE L'ÀMBIT LATERAL SUD DEL BAPTISTERI I DE L'ÀMBIT A DEL SECTOR SUD DEL CONJUNT PALEOCRISTIÀ DE SON PERETÒ (MANACOR).....	213	RESULTADOS PRELIMINARES DE LAS EXCAVACIONES Y DEL CONTROL ARQUEOLÓGICO DE LAS FASES B y C EN EL BALUARD DEL PRÍNCIP DE PALMA DE MALLORCA.....	291
Llorenç Alapont, Magdalena Sastre, Rotger Leal		Antonia Martínez Ortega, Mateu Riera Rullan, Damià Ramis Bernad, Mª José Rivas Antequera, Mª Magdalena Riera Frau	
PERVIVENCIA DE LA COMUNIDAD JUDÍA EN LAS BALEARES DURANTE LA ANTIGÜEDAD TARDÍA.....	223	SEGURIDAD EN EXCAVACIONES ARQUEOLÓGICAS.....	303
José Miguel Rosselló Esteve		Javier Sáenz Garcés	

PLANIMETRÍA EN “ELS CLOSOS DE CAN GAIÀ”. LA REANUDACIÓN DE UNA COOPERACIÓN.....	311
Christoph Rinne, Bartomeu Salvà i Simonet	
LA DOCUMENTACIÓ GRÀFICA AL PROJECTE DE RECUPERACIÓ, CONSOLIDACIÓ I MUSEÏTZACIÓ DEL MONESTIR BIZANTÍ DE L'ILLA DE CABRERA.....	315
Josep Maria Puche	
ESTRATÈGIES DE CONSOLIDACIÓ, RESTAURACIÓ I ADEQUACIÓ DEL PATRIMONI ARQUEOLÒGIC. EL CAS DEL JACIMENT DELS CLOSOS DE CAN GAIÀ (2003-2012).....	325
David Javaloyas, Joan Fornés, Llorenç Oliver	
PRIMERES ACTUACIONS AL JACIMENT ARQUEOLÒGIC DEL PUIG FIGUER (ARTÀ).....	333
Magdalena Sastre, David Javaloyas, Emmanuelle Gloaquen	
ARQUEOLOGIA I PATRIMONI A SANTANYÍ.....	341
Nuria Martínez Rengel	
EL FONS ARQUEOLÒGIC DEL MUSEU DE MALLORCA. GESTIÓ DEL MOVIMENT 2008-2012.....	345
Rosa Maria Aguiló Fiol, Joana Maria Palou i Sampol	
ARQUEODIGITAL.COM EN LA DIFUSIÓN DEL PATRIMONIO HISTÓRICO-ARQUEOLÓGICO DE LA ISLA DE MALLORCA.....	351
Maria Szatkowska, Eneko González San Juan	
PROPOSTA DE METODOLOGIA PER A L'ELABORACIÓ DE VALORACIONS ECONÒMIQUES SOBRE EL PATRIMONI HISTÒRIC.....	355
Joana Maria Gual	

PRESENTACIÓ

És una satisfacció poder oferir aquesta publicació amb els articles de les feines presentades a les V Jornades d'Arqueologia de les Illes Balears celebrades a Palma durant els dies 28 i 29 de setembre de 2012.

Amb el llibre que tenen a les seves mans torna a quedar demostrada l'excel·lent trajectòria que estan experimentant les Jornades d'Arqueologia de les Illes Balears organitzades, principalment, per la Secció d'Arqueologia del Col·legi Oficial de Doctors i Llicenciats en Filosofia i Lletres i en Ciències de les Illes Balears. Cal recordar que a les primeres Jornades celebrades l'any 2006 a Manacor, es varen presentar 12 xerrades, totes elles amb temàtiques força variades però sempre dins de l'àmbit mallorquí, i que l'any 2009, el Departament de Cultura i Patrimoni del Consell de Mallorca va voler col·laborar amb aquella iniciativa publicant aquells 12 treballs.

Aquella bona embranzida inicial va seguir donant fruita a les jornades de 2007 fetes a Felanitx, de 2008 a Maó, i de 2010 a Eivissa, passant a ser una reunió no només de temes de Mallorca, sinó de totes les Illes Balears. Totes aquelles jornades varen ser un èxit de participació i d'organització, i també varen poder arribar a ser convenientment publicades. Tot plegat va fer que s'anés consolidant aquell lloc de trobada, actualment bianual, pels professionals que treballen en temes relacionats amb l'arqueologia de les nostres illes. La mostra més evident de tals afirmacions és que a les jornades de l'any passat es varen arribar a presentar 44 xerrades on s'exposaren treballs vinculats a les illes de Mallorca, Menorca, Eivissa, Formentera i Cabrera.

El Consell de Mallorca, òrgan competent en matèria arqueològica, no podia deixar de col·laborar en un

esdeveniment tan significat celebrat a la nostra illa, i és per això que també ha volgut finançar completament el present exemplar de les *Actes V Jornades d'Arqueologia de les Illes Balears*.

Els articles aquí publicats són una molt completa representació del que és avui l'arqueologia de les Illes Balears. La seva reduïda extensió acompanyada d'un nombre abundant d'il·lustracions fan que el seu interès no quedi únicament centrat en el món científic, sinó també per a tota aquella persona aficionada a l'arqueologia i, fins i tot, per al públic en general.

Joan Rotger Seguí

Vicepresident de Cultura, Patrimoni i Esports
del Consell de Mallorca

PRÒLEG

La publicació que tenen entre mans ha estat possible gràcies a la feina, majoritàriament desinteressada, de moltes persones que estimen l'arqueologia de les nostres illes. Pens que hauria de ser un deure per a tots els que treballam en el gremi, sovint gràcies només a diners públics, el retornar a la societat allò que se'ns ha pagat. Amb aquesta publicació crec que s'assoleix dita empresa d'una manera extensa donat que està composta per articles de síntesi, poc extensos i molt ben il·lustrats, que clouen en un producte apte i atractiu per a tota mena de lectors.

Un dels principals objectius de les Jornades d'Arqueologia de les Illes Balears, ja des de la seva primera edició, era aconseguir un lloc comú on els professionals de l'arqueologia que fan feina a les illes Balears poguessin donar a conèixer els seus treballs més recents. Així, tots els articles presentats tenen dos elements comuns, per una banda estan relacionats amb l'arqueologia, i per l'altra el seu marc geogràfic està centrat a les illes Balears.

Les V Jornades d'Arqueologia de les Illes Balears, celebrades a Palma entre els dies 28 i 29 de setembre de 2012, varen ser un èxit tant de participació com de públic. També ho varen ser en tot allò relacionat amb la seva organització, i aquí cal recordar i agrair les excel·lents tasques realitzades pels coordinadors Antonia Martínez, Jaume Cardell i Antoni Planas.

També vull donar les gràcies a la Societat Arqueològica Lul·liana i al Consell de Mallorca per la bona predisposició que varen tenir, i també com pels mitjans humans i materials que ens varen facilitar.

En aquelles jornades, promocionades per la Secció d'Arqueologia del Col·legi Oficial de Doctors i Llicenciats en

Filosofia i Lletres i en Ciències de les Illes Balears, es varen arribar a presentar 44 comunicacions signades per un total de 90 investigadors. A més, tant a la seu de la Societat Arqueològica Lul·liana, com a la del Consell de Mallorca, a l'edifici de la Misericòrdia, sovint es va arribar al centenar d'oients. És per això que crec que hem d'estar molt contents i orgullosos d'haver pogut tirar endavant la publicació de les actes d'un esdeveniment com aquell.

Pens que mai no s'havia aconseguit reunir un nombre tan elevat dels professionals que ens dedicam a l'arqueologia de les Balears. Tampoc mai s'havien presentat treballs de pràcticament tots els principals projectes que estan en marxa. Però tampoc no vull oblidar aquelles contribucions de feines més modestes que sovint han anat passant completament desapercebudes i oblidades, i de les quals estic convençut que també són cabdals per poder conèixer certs detalls del món arqueològic que d'una altra manera es podien arribar a perdre per sempre.

També ha estat una satisfacció veure que es publiquen treballs sobre alguns jaciments que romanien inèdits o dels quals feia anys que no se sabia res més que el que sortia a la premsa.

Una altra qüestió que ha quedat ben il·lustrada en aquest volum són els fruits de les demandes, entre d'altres, d'una gran part del col·lectiu d'arqueòlegs que feien feina l'any 2008 a Mallorca. Llavors es va demanar una millora en la concepció dels espais i infraestructures del Museu de Mallorca. Per tant, ens alegrem molt de la important millora dels magatzems de dit Museu presentats en aquest tom, una reivindicació a la qual no hem deixat de dedicar esforços i per la qual hem patit i seguim patint molts mals de cap.

En aquest sentit, esperem que prest se'ns torni a fer cas i no es continuï demanant malbaratar diners públics i privats per a siglar els materials arqueològics d'una manera irracional i gens pràctica.

En aquest volum es troben treballs centrats en labors o investigacions fetes a les illes de Mallorca, Menorca, Eivissa, Formentera i Cabrera, o del conjunt d'algunes o de totes elles. Dues terceres parts dels autors són originaris de les nostres illes, però volem destacar que una tercera part són investigadors de la resta de l'Estat o fins i tot de l'estranger.

La majoria dels articles estan fets per arqueòlegs, però també n'hi ha d'elaborats per historiadors, historiadors de l'art, epigrafistes, filòlegs, antropòlegs, biòlegs, geòlegs, museòlegs i restauradors. Són per tant un bon exemple de la pluridisciplinarietat que està assolint l'arqueologia, i també una bona mostra del seu de cada cop més important paper en la societat i en el món científic del segle XXI.

Em plau encara més poder presentar aquest volum en els moments terribles que el país està vivint. Certament no tinc dubtes sobre el fet que s'havien de practicar retallades en aquell model de desenvolupament irracional basat en el crèdit d'uns doblers que no teníem i que haurem de seguir pagant durant molts d'anys. Se'ns dubte hi ha despeses molt més prioritàries que allò que es pugui gastar relacionat amb el món l'arqueologia. Indubtablement la sanitat, l'educació i el benestar social han d'estar al davant d'aquest desemborsament. Però no s'hauria de deixar l'arqueologia al darrera de tot, perquè és un dels pilars per poder seguir adquirint nous coneixements de la nostra història que hauran de servir per educar millor les futures generacions. A més, i n'estic ben convençut, l'arqueologia hauria d'arribar a ser el motor per posar en valor un bon grapat de monuments que serveixin com a reclam turístic, i és que en aquest sentit jaciments de primer ordre no ens en falten.

Per tot plegat, crec que ha estat un gran encert de la Vicepresidència de Cultura, Patrimoni i Esports del Consell de Mallorca haver finançat aquesta publicació, una acció que volem reconèixer i agrair, especialment a la directora insular de Cultura i Patrimoni, Catalina Sureda, i al vicepresident de Cultura, Patrimoni i Esports, Joan Rotger.

No voldria acabar sense manifestar que em sembla evident que la publicació de les V Jornades d'Arqueologia de les Illes Balears es caracteritza per ser un volum molt complet que crec que serà una fita a tenir en compte per al món de l'arqueologia balear.

Mateu Riera Rullan

President de la Secció d'Arqueologia del
Col·legi Oficial de Doctors i Llicenciats en
Filosofia i Lletres i en Ciències de les Illes
Balears.

El terme municipal de Santanyí ocupa una extensió de 126,39 km². Limita a l'oest amb ses Salines (poble que antigament també estava inclòs al nucli de Santanyí), i amb Campos i Felanitx i a l'est i al sud amb el mar. La costa ocupa 35 km de longitud i la seva cota màxima és de 279 m.

Aquestes dades formals ens situen en un municipi que malgrat posseir una riquesa patrimonial excepcional, viu d'esquena a la seva història i a la dels seus avantpassats.

Ja al 1893, un 20 de maig de fa ara gairebé 120 anys, es descrivia al Butlletí de la Societat Arqueològica Lul·liana l'actuació de la gent que vivia a la zona cap al seu patrimoni amb les següents paraules:

“bronces antiguos (...) recogidos recientemente en las necrópolis de Santanyí tan ricas en prendas de valor arqueológico y tan faltas de una intervención inteligente en las presentes destrucciones y explotaciones de que son objeto” (Ferrà, B., 1985:89).

Malauradament la situació no ha sofert cap canvi. El desinterès amb què es tracten les restes arqueològiques a la zona circula paral·lel a la desídia amb què es protegeixen. A Santanyí, en lloc de ser considerats un bé, tal com en molts casos s'especifica en els diferents inventaris que es puguin haver dut a terme, les restes arqueològiques són considerades un mal que s'ha de patir i en la majoria dels casos ignorar.

Fins al moment actual, la situació que trobem en els jaciments, tant en els inclosos en l'inventari realitzat pel Consell Insular de Mallorca com en el que es va tenir en compte per a la realització de les Normes Subsidiàries recentment publicades, és pèssima. Trobem uns inventaris que quantifiquen jaciments arqueològics desprotegits i exposats al deteriorament natural i a tot tipus d'actes vandàlics i delictius. La desídia que sofreixen pareix ser fruit de la idea que si aquests vestigis són ignorats probablement deixaran d'existir, com podem indicar que ja ha succeït en determinats casos.

En lloc de ser considerat part de la nostra cultura, els BIC (Bé d'Interès Cultural) només interessen en la mesura que impedeixen la realització d'una obra tant pública com privada i gairebé mai des d'una perspectiva de protecció. És habitual, pel contrari, que l'òptica des de la qual es contemplen aquests elements patrimonials els situï en una deriva destructiva.

Segons el Ministeri de Cultura, a Santanyí trobem 76 localitzacions amb restes d'interès arqueològic i segons la carta arqueològica de Santanyí, podem comptabilitzar 163 jaciments. Aquest nombre implica que si Santanyí ocupa 126,39 km² la densitat de jaciments es situa per sobre d'un percentatge d'un jaciment per km².

Els més de 150 jaciments arqueològics, sorprenentment, han donat una ínfima quantitat de materials susceptibles d'anàlisi fiable. En voler realitzar un estudi general a la zona s'ha detectat que els materials emmagatzemats al Museu de Mallorca, a més de no haver estat localitzats en la seva majoria durant excavacions programades, fet que dificulta unes datacions fiables, no formen part de cap inventari que pugui ser emprat com a referència. Aquesta situació es veu agreujada per la manca de memòries i inventaris susceptibles de ser utilitzats com a elements de contrast i suport per a futures investigacions.

Els motius per al baix percentatge de restes arqueològiques conegudes (ja sigui dipositades al Museu de Mallorca per ser fruit de troballes casuales, producte de prospeccions o excavacions) pareix que són:

- Ínfim nombre de prospeccions programades i excavacions tant programades com d'urgència que es duen a terme en el Municipi.
- Referències respecte de l'existència d'un alt nombre de col·leccions particulars.
- Alta possibilitat d'espols pel fet de no comptar, excepte un parell de casos (Cova del Drac), amb cap mesura de protecció real.
- Inoperància administrativa davant les sol·licituds de

neteja, senyalització, projecció i protecció que es realitzen periòdicament tant per via formal (instàncies) com per via verbal.

– Dificultat d'accedir a subvencions pel fet de no tractar-se de projectes ja iniciats. Ens trobem amb jaciments que són susceptibles de subvenció però que degut a l'abandó de què han estat víctimes és necessari iniciar les feines des del principi: netejant, consolidant, fent planimetries, prospeccions, etcètera, abans de dur a terme cap tipus d'excavació programada que gaudiria de més possibilitats de rebre subvencions.

– Propietaris privats. Pensem que seria positiu treballar amb les Administracions públiques per intentar fer entendre als propietaris que la troballa d'una resta arqueològica representa un actiu en el seu patrimoni i no un problema que s'ha d'intentar ocultar. Si aconseguíssim, mitjançant la formació i la informació, arribar a aquesta entesa probablement el patrimoni arqueològic de Santanyí seria encara més nombrós.

Per aconseguir els fruits, però, seria necessari, en una primera instància, l'interès i implicació de les administracions competents, en aquest cas, l'Ajuntament de Santanyí i el Consell Insular de Mallorca.

Ja hem indicat abans que l'índex de deterior i/o destrucció que es pateix a la zona és alarmant. Entre d'altres exemples tenim la Talaia des Càrritx situada en el nucli de s'Alqueria Blanca, que és un exemple de protecció nul·la que ha acabat amb la desaparició d'un talaiot. En aquest lloc es va descobrir una llosa funerària gravada que probablement hauria proporcionat informació valuosa sobre l'arqueologia de la zona i que es troba en un univers administratiu que deixa el jaciment desprotegit. El mateix cas ens el trobem a ses Talaies de Can Saig, amb el jaciment de Son Cosme Pons, un altre conjunt talaiòtic que ha estat destruït i que acompanya en aquest camí de desaparició històrica del jaciment de sa Bassa Llova, lloc on segons l'investigador local Cosme Aquiló, en el seu inventari adjunt a les Normes Subsidiàries de 1985, hi havia una cova natural que va ser tapada i unes restes talaiòtiques que també han desaparegut.

I no podem obviar un jaciment com ses Lluques, una necròpolis que es situa en un lateral de camí, que pateix un perill real de desaparició i que hores d'ara no es troba protegida. A la mateixa zona, a Son Morlà, un jaciment com es Portell, que ha estat considerat un punt cultural amb un grau d'atracció ex-

cel·lent i on els tècnics varen recomanar en el seu moment una actuació urgent per a la seva possible promoció com a jaciment visitable, no hagi estat protagonista de cap acció en aquest sentit.

Deixant de banda jaciments que ja han desaparegut o que corren un perill imminent de desaparèixer, la gran diversitat patrimonial de Santanyí ens fa aturar-nos en un conjunt de jaciments situats a les grans finques particulars de Son Danús Nou/Son Danús Vell, on encara hores d'ara trobem un extens poblat talaiòtic que en origen tenia quatre torres de defensa circulars i un grup de coves artificials. Una de les quals es trobava separada del grup i originalment va tenir fins a 3 columnes interiors. En el moment en què Veny va escriure la seva obra només (Veny, 1968) en quedava una. Hem d'afegir que, a més, el pare Alcover va declarar haver-hi trobat gravats incisos en la mateixa. A l'inventari de jaciments realitzat pel Govern Balear es considera que tindria un alt grau d'atracció i es declara BIC al 1966 però no es realitza cap acció per restaurar-lo i fer-lo accessible al públic

Les Coves del Torrent d'en Bragues no poden quedar a fora d'aquestes línies per la seva espectacularitat i potencialitat com a element d'atracció innegable.

Es localitzen 3 coves (segons informacions orals hi va arribar a haver 4 o fins i tot 5 coves). Totes tenen parets llises amb petits nínxols. Aquestes coves han estat utilitzades per guardar ramat o posar paranys per caçar conills. L'existència d'un pou proper i la proliferació de coves d'inhumació fa pensar en l'existència d'un poblat proper encara inèdit. S'ha proposat a l'administració local fer net el torrent, senyalitzar les coves i permetre l'accés com a element desestacionalitzador i de recuperació de patrimoni arqueocultural.

Val a dir que l'accés al torrent és senzill i es localitza a prop d'una de les cales més populars de Santanyí. El fet de fer visitable aquest indret contribuiria a poder tenir-lo vigilat i d'aquesta forma controlar els possibles espolis que ara es poden dur a terme de forma totalment impune.

L'espectacularitat de les coves, sobretot de la Cova de n'Abri o de ma Bri, tal com la trobem depenent de la bibliografia consultada xerra per ella mateixa sobre la conveniència de prendre mesures al respecte.

No podem deixar sense incloure ses Talaies d'en Mos-

son, un poblat talaiòtic que conserva part de la seva murada. Trobem talaiots circulars i quadrats, es probable que també es pogués localitzar un santuari i un sòl de cabana circular. Fàcil accés a peu i un considerable grau d'atracció en cas de poder ser recuperat. Es podria convertir en visitable degut a la seva extensió i possibilitat de projecció.

Ens tornem a trobar amb un jaciment que reuneix les característiques necessàries per, almenys, poder ser visitat i inclòs en els punts d'interès de la comarca i que, de nou, queda fora del circuit que habitualment recorre el visitant que arriba fins a les nostres costes.

Aquest jaciment tindria accés des de la carretera general que uneix Campos i Santanyí o bé des del poble de Santanyí per l'interior.

I per finalitzar aquest recorregut, hem de parlar des Rafal des Porcs, nom amb el qual es coneix una zona quallada de jaciments arqueològics on destaca un gran poblat. Situat a la costa conserva dues murades i es podrien distingir sis portals d'accés, un dels quals té un corredor cobert.

Es localitza un talaiot circular i un de quadrat. Moltes restes d'altres edificacions són testimoni de l'alt grau d'utilització d'aquesta zona. Seria possible també l'existència d'un santuari en forma semicircular. Es varen localitzar altres edificacions de planta rectangular que podrien datar del moment de l'ocupació romana a la zona. Localitzen també l'existència de coves naturals.

Aquests indicis en parlen per si sols d'una zona generosa en restes arqueològiques que no fan sinó esperar que les rescatem d'un oblit i d'una alienació cultural que les té segrestades i amagades del món.

Si volem desestacionalitzar l'oferta turística podem posar en valor el nostre patrimoni i aprofitar les estructures heretades dels nostres més antics avantpassats.

A Santanyí tenim la oportunitat de poder crear un gran parc arqueològic implicant tot un municipi que té molt per oferir al visitant cultural o al turista habitual. És d'esperar que l'Administració ens desperti d'aquest son indolent i que amb la col·laboració dels propietaris, fundacions i sector turístic es prengui en consideració la possibilitat d'aconseguir que els vestigis del passat puguin mostrar-se amb tot l'esplendor que els recursos del present són capaços de proporcionar-los.

BIBLIOGRAFIA

AGUILÓ, C. (1985): "Sa Cova des Drac i es Capellà Cordella". *Sal i Xeixa*, núm. 12. Santanyí.

CARBONELL, E.; MORA, R.; PONS-MOYÀ, J.; COLL, J. (1981). "La indústria del sílex del jaciment a l'aire lliure de la zona del Rafal des Porcs-Cova des Drac (Santanyí, Mallorca)". *Endins*, núm. 8: 75-80.

FERNÁNDEZ-MIRANDA, M. (1972): "Sobre unos materiales arqueológicos de la colección Aguiló-Covas-Vidal de Santanyí". *BSAL*, XXXIII: 611-616.

FERRÀ, B. (1895): "Un hallazgo arqueológicos en Costig". *BSAL*, VI: 16.

LÓPEZ PONS, A. (1984): "Sobre les excavacions de Can Jordi". *Sal i Xeixa*, núm. 7.

MASCARÓ, J.; AGUILÓ, C. (1970): "Noticias para la carta Arqueológica de la comarca de Santanyí". *BSAL*, XX-*XIII*: 89-120.

ORFILA, M. (1988): *La Necrópolis de Sa Carrotja y la romanización del Sur de la isla de Mallorca*. Tesis Doctoral. BAR International Series núm 397.

VENY MELIÀ, C. (1968): *Las Cuevas Sepulcrales del Bronce antiguo de Mallorca*. Biblioteca Praehistorica Hispana, núm. IX.

VV.AA. (1984): Revista *Sal i Xeixa*. Any 1, núm. 6.

VV.AA. (1985): *Fichas Arqueológicas Govern Balear: Govern Balear*.

NNSS de Santanyí 1985.

NNSS de Santanyí 2012.